

Jakub Kyselovič

Modrý kruh – oddíl ROJ

Několik nápadů jak učit přijímačku, zvláště pak rostlinky a mapu

Únor 2013

Úvod

V této práci se budu zabývat systémem „přijímaček“ v našem oddíle, především několika nápady jak učení přijímaček učinit pro děti zajímavějším - jedná se o několik málo, většinou originálních (nepřevzatých), aktivit a pomůcek. Práce má sloužit lidem, pracujícím s dětmi, kteří by uvedené nápady chtěli použít v praxi nebo se jimi inspirovat. Vzhledem ke konkrétním nápadům se to týká především těch, kteří by děti chtěli učit orientaci v mapě nebo rozeznávání rostlin, inspiraci však může přinést i jiným. Vynasnažím se pojmenovat odstavce (ve kterých pojednám o konkrétních nápadech) tak, aby bylo každému jasné, o co se jedná a jaký to může mít význam pro jeho práci a mohl tedy vše pro něj nevýznamné přeskočit. Nejprve tedy napíši, v čem spočívá systém našich přijímaček, pak postupně popíši jednotlivé nápady a případně čtenáři sdělím, v jaké míře již byly realizovány apod.

Přijímačky – praxe našeho oddílu

Náš systém přijímaček je rozdělen do dvou (formálně tří) úrovní – splnění první úrovně („modré přijímačky“) znamená přijetí dítěte jako člena oddílu, po splnění druhé úrovně („červené přijímačky“) se člen oddílu může stát instruktorem (pokud je mu zároveň 15 let je v oddíle alespoň tři roky). Oficiálně existuje ještě třetí stupeň („zelená přijímačka“), po jehož splnění se z instruktora stává vedoucí, ovšem splnění tohoto stupně přijímačky není podmíněno konkrétními zkouškami a rozhodnutí o splnění je na rozhodnutí členů dosavadního vedení a to v závislosti na odvedené práci v oddíle. Takto se systém oddílových přijímaček ustálil relativně nedávno po několika letech častých změn, kterým předcházelo období, kdy se na plnění přijímaček „zapomnělo“.

Přijímačka se skládá ze zkoušek znalostí a dovedností z následujících oblastí: **ohněň** (rozdělávání ohně, práce s ohněm, typy slavnostních ohňů), **kronika** (kvalitní zápis do oddílové kroniky), **jízdní řády** (schopnost vyhledat spojení v klasickém jízdním řádu), **rostliny** (rozpoznávání vybraných rostlin, znalost jejich využití atd.), **ochrana přírody** (třídění odpadu, chování v přírodě a v chráněných oblastech atd.), **zvířata** (rozpoznávání vybraných druhů zvířat, informace o nich), **uzly** (umění vázat základní uzly a smyčky a vědět kdy je použít), **Morseova abeceda**, **šifry**, **pila** (práce se sekerou a pilou), **zdravověda**, **mapa a buzola**, **plavání**, **hlídač** (bezproblémové držení noční hlídky), **tradice** (znalost základních

informací z historie Modrého kruhu, Roje a ČTU a našeho tábořiště ve Vlčí jámě), **batoh** (schopnost dobře si zabalit batoh), **povinnosti** (umět vyjmenovat tzv. povinnosti, což je povinná výbava na každou výpravu; dobře vybavená KPZka), **vaření, ruční práce, bivak**.

Jednotlivé oblasti jsou rozděleny mezi vedoucí, kteří je jednak učí, jednak zkouší. Při výuce jednotlivých témat přijímačky se děti vždy rozdělí na několik skupin – buď se učí jedna přijímačka a děti se rozdělí podle pokročilosti, nebo se učí více přijímaček a děti jdou na tu, kterou ještě nesplnili, respektive na tu co je více zajímavá. Děti si pak zkoušky plní buď během k tomu určenému programu, nebo během osobního volna (respektive odpoledního klidu).

Rostliny – několik nápadů jak je učit

Cedule s názvy stromů v okolí tábora

Děti (nebo vedoucí) mohou připravit papírové cedulky s názvy dřevin, které rostou v tábořišti nebo v jeho bezprostředním okolí (cestou na latrínu, ke sklípku, k umývárnam). Od každého druhu stromu či keře se tedy vybere jeden exemplář, který je dostatečně viditelný při pohybu v a kolem tábořiště a umístí se k němu cedulka. Na cedulky se mohou dopsat ještě další informace o daném druhu – rozšíření, stanoviště, plody, rozpoznávací znaky, zajímavosti. Text však musí být stručný, krátký a přehledný, jinak ho nikdo číst nebude. Je dobré když cedulky zpracovávají sami děti a „se svým stromem“ se identifikují.

Sám jsem v našem tábořišti cedule většiny dřevin jednou rozmístil a myslím, že je většina dětí zaregistrovala, nicméně bych považoval za účinnější, kdyby cedule připravovaly děti. Ukázalo se také, že je zásadní, aby byly cedule dobře vidět při pohybu v tábořišti.

Herbář

Děti si buďto vedou vlastní herbář, nebo se zpracovává jeden společný oddílový. Cílem může být, aby společný herbář obsáhl většinu rostlin vyskytujících se v okolí tábořiště. Také si děti mohou vést herbář v průběhu roku a sbírat ty rostliny, které zrovna kvetou. (Prý je pak dobré občas zajít s dětmi do botanické zahrady na Albertově, kde mají vždy v květu rostliny, které zrovna kvetou i ve volné přírodě.)

Mapování biodiverzity

Při vedení herbáře mohou děti zakreslovat do mapy, kde roste jaký druh rostliny a jak se jednotlivá místa okolo tábořiště liší svou druhovou rozmanitostí. Například v jídelně na zdi by mohla být schématická mapa, kde bude okolí tábora rozděleno na různé oblasti (les za stany, horní louka, louka u potoka, les za jídelnou apod.). Do těchto oblastí by se vpisovali všechny druhy rostlin (a hub), které tam byli nalezeny. K názvům by se mohli lepit i

vylišované exempláře. Vedle mapy by mohla být stupnice s celými čísly a vedle sloupcový graf, jehož jednotlivé sloupce (reprezentující oblasti) by průběžně rostly, jak by se objevovaly nové rostliny.

Pro informace o biodiverzitě a dalších otázkách ochrany přírody a ekologie doporučuji text Ochrana přírody z pohledu biologa (dostupný na stránkách biologické olympiády: http://www.biologickaolympiada.cz/files/pripravne_texty/brozura2010.pdf)

Buzola a mapa – několik nápadů jak je učit

Rozřezávání brambory - s cílem pochopit význam vrstevnic

Tuto metodu znám z nějaké staré příručky. Půlka brambory se rozřeže na plátky – brambora představuje kopec. Jednotlivé plátky se postupně obkreslí na papír – čáry představují vrstevnice. Vzniknou tak vrstevnice znázorňující tvar kopce – brambory.

Rozřezávání brambory samo o sobě se mi příliš neosvědčilo. Myslím, že účinnější je v kombinaci s následujícím cvičením (mapováním mechů) – při vysvětlování principu zakreslování vrstevnic se dobře pracuje s metaforou „rozřezávání krajiny“.

„Mapování mechů“ - s cílem pochopit význam vrstevnic

V našem tábořišti jsou poměrně rozsáhlé porosty mechů (ploníku a rašelínku), které tvoří jakousi krajinu malých údolí a kopců. Při učení mapy dávám dětem za úkol zmapovat vybranou část terénu těchto mechů pomocí vrstevnic. Základem je pochopit, že vrstevnice nezačíná a nekončí a pochopit, jak zakreslit kopec a jak údolí. Díky tomuto cvičení se mohou přesvědčit, že děti chápou princip vrstevnic; navíc cvičení podporuje prostorovou představivost a schopnost číst terén z vrstevnic v mapě.

Vedoucí nebo některé šikovné děti mohou vytvořit mapu větší oblasti „krajiny mechů“, která se může používat při učení, nebo může být v blízkosti mechů umístěna stabilně, aby si ji děti mohly kdykoliv prohlížet a porovnávat vrstevnice se skutečným terénem.

Chápu, že většina tábořišť „krajinou mechů“ nedisponuje. Myslím však, že mechy může nahradit např. nějaký model krajiny z jílu, či jiného materiálu, nebo nějaké příhodné členité místo, do určité míry i výhled do kopcovité krajiny.

Kreslení tvaru kopců podle mapy

Další cvičení zaměřené na vrstevnice. Úkolem dětí je nakreslit podle vrstevnic v mapě, jak přibližně vypadá tvar kopce při pohledu z určitého místa. Například mají nakreslit tvar Milešovky při pohledu z Hamburku. Kopec a místo je třeba vybrat tak, aby bylo možné

náčrtek se skutečností porovnat buď přímo na daném místě (odkud je kopec vidět), nebo pomocí fotografie. Také je dobré, aby byly kopce nějak charakteristické, např. hora pravidelného kuželovitého tvaru, stolová hora, nebo hora se dvěma vrcholy.

Poznávání kopců podle mapy

Opačně než v minulém cvičení můžeme poznávat z mapy, jaký kopec vidíme – ve skutečnosti anebo na fotografii. Toto cvičení může rozvíjet i znalost mapových značek – např. je-li na kopci hrad, vysílač, rozhledna, hotel, sjezdovka, lanovka, skála apod. Stejně jako v minulém cvičení je lepší vybírat kopce s charakteristickým tvarem (pravidelné, stolové hory, hory se dvěma vrcholy).

Pexeso a kvarteto na procvičování mapových značek

Na procvičení mapových značek je dobré vyrobit si pexeso a kvarteto. V případě pexesa je vždy na jedné kartě z dvojice nakreslena značka, na druhé je pak napsán název značky a jako nápověda v rohu může být malý obrázek. Děti by při hraní měly vyslovovat jména značek vyobrazených na kartě, kterou právě otočily.

V případě kvarteta rozdělíme pro zapamatování důležité značky do tematických čtveřic, např. vodní tok, jez, most a lávka. Na každé kartě je vyobrazena a popsána jedna značka a jsou zde vypsány i další tři karty daného kvarteta. Děti by při hře měli říkat názvy značek (ne označení typu B2 apod.) např.: „Chci od Honzy lávku.“

Výhoda těchto karet tkví jednak v tom, že umožňují učinit zábavným jinak pro většinu dětí naprosto nezábavné téma, za druhé karty umožňují rozdělit děti během učení mapy do více střídajících se skupinek, např. 4 děti hrají samostatně kvarteto, 4 pexeso a zbylým 4 se vedoucí může věnovat.

Orientační běh - azimut'ák

Azimut'ák je orientační běh, během kterého soutěžící musí co nejrychleji proběhnout připravenou trasu vyznačenou pomocí lístečků umístěných většinou na stromech (zpravidla na opačné straně kmene, než odkud soutěžící běží). Lístečky udávají počet kroků a azimut, tedy vzdálenost a směr k dalšímu lístečku. Aby bylo jisté, že soutěžící trasu opravdu proběhli, zapisují si většinou kontrolní písmena, která jsou napsána na lístečcích.

Pokud se výuka práce s buzolou odehrává stejný den jako azimut'ák, děti jsou více motivovány se „házení azimutu“ naučit.

Aktivity přínosné pro učení několika přijímaček

Put'ák

Klasický put'ák – cestování skupinek od skleničky s šifrou k dalším skleničkám odehrávající se zpravidla ke konci táborového běhu a dlouhé od 30 do sta kilometrů podporuje učení z oblasti hned několika přijímaček, konkrétně jsou to: **šifry a Morseova abeceda** – děti musí na každém stanovišti luštit šifru (nebo Morseovku), bez vyluštění obsahu nemohou jít dál; **mapa a buzola** – děti jdou podle mapy od zprávy ke zprávě, vedoucí doprovod jim přitom neradí; **batoh a povinnosti** – děti si musí zabalit věci na 2 dny chůze; **bivak** – přes noc spí děti pod přístřeškem, který si sami postaví. Na put'áku se znalosti a dovednosti, které se v táboře mohly zdát zbytečnými, stávají nanejvýš potřebnými: pokud nikdo ve skupince neumí šifry a Morseovku, skupinka se bude při luštění hodně trápit, bude velmi pomalá a pokud některou zprávu nevyluští vůbec a „dá sosku“ (nápověda, kterou má u sebe vedoucí), tak nejspíše prohraje; pokud nikdo ve skupince neumí pracovat s mapou, čeká ji podobný osud; kdo si neumí dobře zabalit batoh, tak sezná, proč se to musí naučit; a konečně pokud si skupinka nepostaví dobrý přístřešek a v noci bude pršet, nebo si ustele na špatném podkladu, tak je nečeká příjemná noc ani ráno.

Pozvání někoho „zvenku“

Je dobré pozvat na tábor kamaráda či známého některého z vedoucích, který se zabývá něčím zajímavým a umí o tom dětem popovídat, či připravit nějakou aktivitu. V našem oddíle jsme např. na táboře měli: bioložku, která vyprávěla o svém pobytu v amazonském pralese a udělala pro nás ranní procházku za ptactvem; astronoma, se kterým jsme pozorovali hvězdy; kapelu, která hrála irské lidovky a jejíž člen nám vyprávěl o historii Keltů v Čechách (bylo to tematicky k celotáborové hře); na výpravu jsme pozvali historika ze židovské obce, který nás provedl po židovských památkách ve městě.

Naučná stezka okolím tábora

Jde o nápad, který máme v plánu uskutečnit na letošním táboře. Děti se během tábora rozdělí do skupinek pod vedením vedoucích. Skupinky by mohly být následujícího zaměření: mapy, rostliny, zvířata, houby, historie oddílu a tábořiště apod. (skupinky by mohly být pojmenovány i podle vědeckých disciplín – kartografové, či geografové, botanici, zoologové, mykologové, historici). Jednotlivé skupinky v průběhu tábora zpracovávají „poster“ či ceduli, kde pojednají dané téma ve vztahu k okolí tábořiště. Hotové cedule pak umístí v okolí tábora a navzájem se s výsledkem své práce seznámí. Během rodičovského víkendu se cesta mezi cedulemi vyznačí pomocí fáborků. Děti pak coby průvodci provedou své rodiče po celé

„naučné stezce“. Děti by se díky této aktivitě měly naučit něco o tématu, které budou zpracovávat se svou skupinkou i o tématech, které zpracovávaly ostatní skupinky. Kromě toho se naučí vyhledávat si informace k tématu, vybírat z nich ty, které jsou důležité, spolupracovat a prezentovat výsledky své práce ostatním.

Cesta kolem města

Této akce organizované o. s. Šťovík jsem se zúčastnil před pár lety v Teplicích. Šlo o dvě procházky, během kterých jsme obešli město dokola. Samozřejmě se to nedá uspořádat všude stejným způsobem, ale myslím, že ten nápad z velké části přenositelný je. Oblasti těsně za hranicí zastavěných oblastí měst skýtají mnoho příležitostí k otevírání témat, které se často týkají i příjemce. Například: vidíme skládku nebo spalovnu – můžeme hovořit o třídění odpadů; jdeme kolem zříceniny hradu – můžeme si přečíst nebo na místě zdramatizovat místní pověst; i další místa mohou vést k zajímavým debatám a aktivitám – zrekultivovaná, či nezrekultivovaná výsypka, činný důl, dálnice, hypermarket, logistické centrum, satelitní městečko, přírodní rezervace, technická památka, stádo dobytka, chátrající budova JZD, bezdomovecké přístřešky, černé skládky a mnoho dalších.

Desky dětí

Děti mohou mít vlastní desky nebo sešit určené na materiály a zápisky související s příjemčkou. Vedoucí jim pak mohou připravovat jakési handouty kde je napsáno vše důležité k tématu, případně nějaké zajímavosti, fotografie, mapy, úryvek z knihy, či cvičení na způsob školního pracovního sešitu.

Obsah

Úvod	1
Přijímačky – praxe našeho oddílu	1
Rostliny – několik nápadů jak je učit	2
Cedule s názvy stromů v okolí tábora	2
Herbář	2
Mapování biodiverzity	2
Buzola a mapa – několik nápadů jak je učit	3
Rozřezávání brambory - s cílem pochopit význam vrstevnic	3
„Mapování mechů“ - s cílem pochopit význam vrstevnic	3
Kreslení tvaru kopců podle mapy	3
Poznávání kopců podle mapy	4
Pexeso a kvarteto na procvičování mapových značek	4
Orientační běh - azimuták	4
Aktivity přínosné pro učení několika přijímaček	5
Puťák	5
Pozvání někoho „zvenku“	5
Naučná stezka okolím tábora	5
Cesta kolem města	6
Desky dětí	6